

ВІДГУК

Офіційного опонента, доктора архітектури, професора кафедри Основ архітектури і архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури Шевцової Галини Вікторівни на дисертаційну роботу Рибчинського Олега Валерійовича „Формування і ревіталізація середмість історичних міст України”, представлену на здобуття наукового ступеню доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури в спеціалізовану вчену раду Д 35.052.11 при Національному університеті „Львівська політехніка”

Актуальність теми. Тема формування і ревіталізації історичних міст України є надзвичайно значущою і актуальною, причому не лише в архітектурному та історичному, але й в соціальному та економічному планах. Для того, хто хоч іноді виїздить за межі мегаполісів не є новиною занепад і деградація більшості історичних українських міст і містечок. Архітектурні проблеми цих міст формувалися протягом довгого часу і продовжують поглиблюватися далі, тому що в умовах сьогоденного духу «скорого та легкого зиску», підприємцям, так само як часто і місцевій владі, і мешканцям, не видається економічно вигідним збереження місцевої архітектурної спадщини, а це в свою чергу призводить як до випадкової, так і до свідомої руйнації навіть добре збережених об’єктів архітектурного надбання, не кажучи вже про археологічні пам’ятки та руїнізовані будівлі. Одночасно з цим, малі історичні міста занепадають також у соціальному та економічному плані, місцева молодь, що не бачить на своїй малій батьківщині перспектив на майбутнє, тікає у великі міста або закордон, абсолютно не модернізується інфраструктура та сфера услуг подібних міст, що в свою чергу призводить до ще більшої руйнації їх архітектури та відтоку мешканців. Між тим, саме відчуття малої батьківщини, любов і повага до неї, формує в людини відчуття любові до своєї країни. Велике починається в малому. Так само, як річка починається з джерела, так країна починається з містечка чи селища. Тож поки за фасадами відносно успішних мегаполісів ми не будемо бачити і вирішувати проблеми малих міст, Україна не відбудеться, як успішна держава. Окрім того, атмосфера історичного середмістя безперечно формує почуття самоідентифікації місцевого мешканця, що в свою чергу веде до формування самосвідомості нації. І не випадково тому радянська влада намагалася нищити старі середмістя, бо це веде до розриву з пам’яттю минулих поколінь та формування світогляду людини «без коріння», що в умовах тоталітарної системи дозволяє легше маніпулювати свідомістю мас.

Наукова новизна і практичне значення.

Як наочно показує автор у своєму дослідженні, комплексна, ґрунтована на науковому підході та стратегічному баченні ревіталізація середмість подібних міст та містечок може дуже позитивно впливати не лише на локальну архітектуру та економіку, але й здатна ефективно оздоровити місцевий соціальний клімат й надати практично будь-якому, хай навіть не дуже добре збереженому історичному місту, серйозних можливостей і перспектив розвитку в багатьох сферах. В цьому безперечно є важливе практичне значення даної роботи.

Основний пункт наукової новизни дослідження О.В. Рибчинського полягає, на наш погляд, саме в інтегрованому підході до проблеми формування, еволюції та ревіталізації середмість історичних міст України, так само, як і у визнанні території історичного середмістя ключовим елементом формування не лише характеру та індивідуальності міста, але й енергетичним центром його вітальності, що тягне за собою зав'язаність осередку середмістя та ринкової площі на всі фокуси міського життя, в тому й соціальні, й економічні.

Важливими новими науковими здобутками роботи є також розробка автором теоретичних і практичних схем виявлення і оцінки функціональних, містобудівних, об'ємно-просторових та стилістичних особливостей історичних середмість різного стану збереженості, що веде до можливості фіксації еволюційної картини розвитку чи деградації середмість, виявлення етапів їх архітектурно-історичного формування як містобудівної системи, з'ясування втраченого в часі композиційно-функціонального абрису вулиць, відтворення лінії оборонних споруд, та означення інших необхідних під час відтворювальних, консерваційних, ревіталізаційних перетворень аспектів.

Структура дисертації. Структурно робота складається з шести розділів, перші чотири з яких «Методологічні основи аналізу середмість історичних міст України», «Історико-архітектурні етапи формування середмість історичних міст України», «Архітектурно-просторові особливості забудови середмість історичних міст України» та «Об'ємно-просторова деградація середмістя та підстави для ревіталізації» присвячені огляду джерел, виробленню та опису методики роботи і аспектам виявлення історичних передумов формування середмість, їх етапності, містобудівним, об'ємно-просторовим й стилістичним особливостям і процесам деградації забудови. Загалом в цій частині мова йде про доволі складні та строкаті історичні процеси розвитку та еволюції середмість, що в результаті дозволяє сформулювати комплексне бачення феномену середмість історичних міст України. Основними здобутками цієї частини роботи, на наш погляд, є те, що авторові доволі чітко вдалося визначити специфіку історичних процесів формування середмість, що обумовили різні типи їхньої містобудівної структури. Зацікавлюють також ретельно розглянуті місцеві особливості й етапність формування об'ємно-планувальної структури та стилістики забудови середмість, що включали в себе в кожному конкретному випадку як відгомони

загальноєвропейських стилів, так і місцеву аутентику, і приклади витворів видатних іноземних архітекторів. Текст вміщує багату фактологічну базу місцевої історичної інформації, зокрема особисто нас дуже зацікавила історія про перекупку та відтворення в інших містах у 30-х роках ХХ ст. пам'яткових порталів зруйнованих будинків м. Язлівця (с. 156-158). Цінним також є виявлення автором неключених до списків архітектурно-містобудівної спадщини України історичних середмість та наведена у таблиці Д13 оцінка «Здатності до деградації окремих частин середмістя».

У п'ятому та шостому розділах «Ресурси та програма розвитку середмістя історичного міста України» та «Соціальний фактор та стратегії ревіталізації середмістя історичного міста України» йдеться вже про сучасний стан середмість історичних міст України. Тут автор намагається створити інтегровану стратегію розвитку та ревіталізації середмість України, зважаючи при цьому, окрім архітектурно-будівельних, також на соціально-економічні фактори. Підхід, запропонований автором до вирішення цього питання, здається нам в принципі правильним, хоча й дещо поверховим, а в умовах нашої дійсності і подекуди утопічним (як то наприклад можна побачити в описі безперечно необхідних, проте на практиці складних до точного виконання авторських пропозицій щодо музеєфікації підземних руїн, тощо). Втім, якщо в кожному конкретному місті буде використано хоча б невелику, посильну частину запропонованих автором заходів зі збереження архітектурної спадщини та поживлення середмістя, це без сумніву буде мати дуже позитивний вплив, і тут, як слушно зауважує автор, багато що залежить від налаштування місцевої влади та громадських ініціатив, і в тому навіть зараз є широкі можливості до втілення ідей автора в життя.

Ступінь обґрунтованості. Обґрунтованість результатів дисертаційної роботи О.В. Рибчинського підтверджується широкою апробацією та публікацією результатів роботи на вітчизняному й міжнародному рівнях; застосуванням сучасних методів дослідження, обґрунтованим спиранням на приклади закордонного досвіду в галузі ревіталізації середмість історичних міст, а також великим об'ємом й широким полем зібраної ексклюзивної інформації про забудову українських середмість, в тому числі архівної, картографічної та здобутої з власних натурних обстежень. Обґрунтованість результатів дослідження О.В. Рибчинського доводить також факт їх успішного практичного використання під час складання історико-архітектурних планів та окреслення меж історичних ареалів й охоронних зон міст Жидачів, Болехів і Червоноград (додаток К).

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. Основний зміст та висновки дисертації були висвітлені в індивідуальній та колективних монографіях та 28 наукових публікаціях у фахових виданнях (у тому числі – 8 публікації у закордонних виданнях), з яких 23 виконано без співавторів. Матеріали дослідження представлено також у 26 додаткових наукових публікаціях, 4 опублікованих матеріалах і тезах

конференцій. У наукових працях повною мірою висвітлено всі розділи рецензованої дисертації.

Автореферат адекватно відповідає змісту основного тексту роботи.

До зауважень та дискусійних питань віднесено наступні положення:

1. Загалом робота настановує на роздуми про загальні соціально-політичні процеси формування історичних середмість. В нас особисто виникає питання, чи не може розглядатися фактична наявність і характер середмістя як індикатор панування в країні того чи іншого політичного устрою? Так на с. 98 автор згадує про пов'язані із скасуванням у ХІХ ст. у Російській імперії Магдебурзького права процеси ліквідації простору середмість Лівобережної України та Київщини. Чи не слід вважати це свідомим проявом волі російських верхів, спрямованим на усунення давньої демократії міського укладу та обмеження свободи містян? В цьому плані було б цікаво проаналізувати різницю характеру середмість (якщо вона була) залежно від політичного устрою країни розташування (зокрема, в умовах меж сучасної України, на тих її теренах, що колись належали Польщі, Австрії, Росії та ін.) Цікавим також видається питання залежності характеру середмістя від розміру міста. Слід зазначити, що з приводу останнього аспекту в роботі присутні деякі викладки, проте з приводу політичних чинників впливу на характер середмість, автор висловлюється лише побіжно та фрагментарно. В тексті також чітко помітна перевага уваги автора до середмість Західної частини України. Приклади середмість Центральної та Лівобережної України задіяні в роботі набагато менше.
2. Загалом у роботі спостерігається надзвичайна деталізованість інформації, що безумовно є добре. Проте, на наш погляд, одночасно з цим в тексті дещо бракує загальних аналітичних таблиць та узагальнюючих викладок. Зокрема, нема узагальнюючої таблиці (або ж ієрархічного списку) досліджених автором середмість історичних міст, хоча й зрозуміло, що автор має надзвичайно багатий матеріал напрацьовок на цих теренах, адже в роботі наведено безліч цікавих прикладів.
3. Висновки до окремих розділів, хоча й адекватно змальовують основні здобутки конкретних розділів, є подекуди занадто розпорошеними і розлогими, містять непотрібні повтори подробиць основного тексту роботи.
4. Ілюстративний матеріал розміщений не дуже зручно для читача – в кінці роботи, у додатках. Набагато зручнішим є розташування основних ілюстративних таблиць в блоці основного тексту роботи. Подекуди в

тексті (особливо це стосується розділу 1) відсутні посилання на ілюстративний матеріал.

5. В додатках хотілося б мати зведений список основних згаданих в тексті архітектурних споруд з вказівками їх збереженості або втрати, імен архітекторів (за наявності цих відомостей), дат зведення і таке інше.
6. Не до кінця проясненим залишається порушене автором питання різночасового відсоткового співвідношення дерев'яної та мурованої забудови міст різного розміру, між тим, на наш погляд, така таблиця була б доволі цікавою.
7. Наведені автором на с. 211 прикладові цифри потенційної кількості зайнятих осіб (додаткових робочих місць) за умови масштабної ревіталізації певних середмість, вражають. Проте абсолютно незрозуміло, яким шляхом ці цифри були отримані.
8. Зацікавлюють наведені автором творчі ідеї та ресурси, які можна було б використати для пожвавлення життя історичних середмість. В тому числі, абсолютно правильним і влучним є шлях пошуку в історії міста цікавих історичних подій або ж постатей, пам'ять про які могла б пожвавити туристичну привабливість конкретного міста, створити його індивідуальну принаду. Підкупає також запропонований підхід популяризації міста крізь літературні згадки про нього, багаточисленні пропозиції по залученню місцевих мешканців до процесу ревіталізації, тощо. Одночасно, на наш погляд, автор даремно не приділяє уваги такому ресурсу ревіталізації міста, як бізнес-діяльність переселенців з інших міст. Адже, з одного боку, зараз місцеві мешканці багато в чому пасивні, в той же час, в столичній молоді, в переселенців з інших міст, а то й в іноземців, все частіше виникає бажання влаштувати невеликий власний бізнес (ті самі туристичні крамниці, хостели, пекарні, тощо), і вони залюбки зробили б це там, де місцева влада створює для цього привабливі умови. Принаймні, безліч вдалих прикладів подібної політики ревіталізації малих міст ми можемо спостерігати не тільки в Європі, але й, скажімо, у Японії. Успіх чужинців на теренах ревіталізації міста багато в чому міг би пожвавити також ініціативи місцевих мешканців, стати каталізатором позитивних зрушень.

Висновок. Загалом, зміст і результати дисертаційної роботи Рибчинського Олега Валерійовича „Формування і ревіталізація середмість історичних міст України”, виконаної за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, відповідають поставленій меті та мають неабияку актуальність. Об'єкт, предмет та завдання роботи сформульовані коректно,

наукова новизна є значущою і такою, що в подальшому здатна сформувати новий напрям архітектурно-теоретичних досліджень.

Робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну науково-практичну проблему еволюції середмість як першоджерела формування історичних міст України та формулюють новий стратегічний напрямок урбаністичного пам'ятко-охоронного менеджменту, який дозволить втілити в життя програму збереження та ревіталізації таких середмість. За актуальністю обраної теми, науковим, теоретичним та практичним значенням отриманих результатів робота Рибчинського Олега Валерійовича відповідає „порядку присудження наукових ступенів” ДАК Міністерства освіти і науки України, що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора архітектури, а дисертант заслуговує присудження наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Доктор архітектури,
професор кафедри
Основ архітектури і АП
КНУБА

Шевцова Г.В.

Підпис Г.В. Шевцової засвідчую
Секретар Вченої ради КНУБА

О.С. Петренко